

Politieke peiling Ipsos I&O januari 2025

Rapport Ipsos I&O zetelpeiling en achtergronden
23 januari 2025. Peiling van 17-20 januari 2025

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2025/16

Datum

22 januari 2025

Auteurs

Asher van der Schelde
Maartje van de Koppel
Sjoerd van Heck
Peter Kanne

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting _____ Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1	Zetelpeiling	10
1.1	Peiling Tweede Kamer	10
1.2	Opmars CDA	12
1.3	Stemmotieven	13
1.4	Belangrijke onderwerpen	16
2	Kabinet	18
2.1	Licht herstel na dalende tevredenheid	18
2.2	Wie drukt zijn stempel op het kabinet?	20
3	Coalitie en oppositie	22
3.1	Eigenschappen van coalitiepartijen	22
3.2	Ook oppositiekiezer wil eerder samenwerken dan tegenwerken	27
3.3	Oppositiekiezers: bekijk samenwerking per voorstel	30
3.4	Eigenschappen van oppositiepartijen	31
4	Onderzoeksverantwoording	33

Ondanks lage tevredenheid blijft de PVV buiten schot

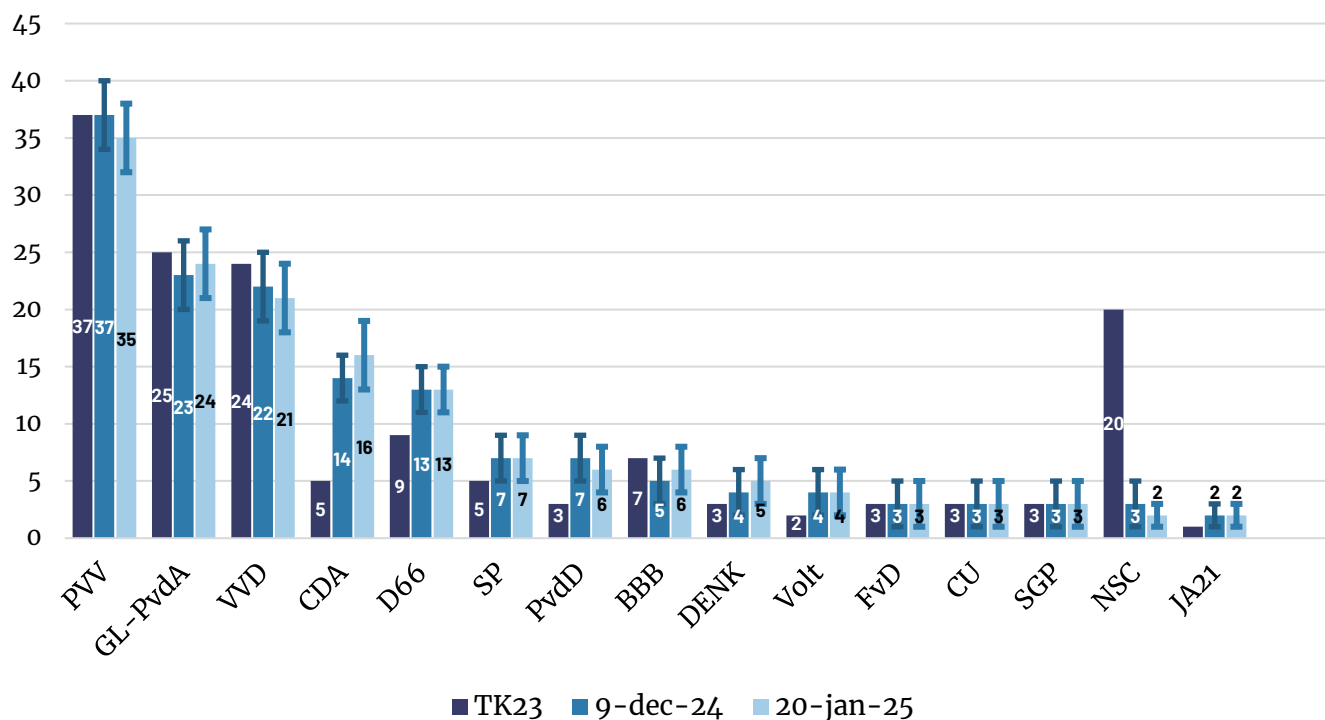
In de eerste Ipsos I&O-peiling van 2025 is de PVV wederom de grootste partij. De partij van Geert Wilders kan nu rekenen op circa virtuele 35 zetels. De daling van 37 naar 35 zetels is geen statistisch significant verschil.

Daarna volgen GL-PvdA (24) en VVD (21). Nieuw Sociaal Contract, in november 2023 nog goed voor 20 zetels, is gedaald naar twee virtuele zetels. Al met al dus een stabiel beeld.

Figuur 1: Zetelpeiling Ipsos I&O 20 januari 2025 (zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.267).

Bron: Ipsos I&O, 20 januari 2025

Opmars CDA zet gestaag voort

Een opvallende electorale ontwikkeling over de langere termijn is de opmars van het CDA. De christendemocraten komen nu uit op zestien zetels. Een stijging van elf zetels ten opzichte van de huidige verhoudingen in de Tweede Kamer. Nieuwe kiezers zijn vooral afkomstig van coalitiepartijen, met name NSC verliest veel aan het CDA (circa vijf zetels). Net als in de voorbije maanden is partijleider Henri Bontenbal een belangrijke *pull factor* voor nieuwe CDA-kiezers.

Hij symboliseert voor kiezers een fatsoenlijke en gematigde centrum(rechtse)koers. De verbindende en constructieve opstelling van de partij trekt kiezers weg bij coalitiepartijen NSC en VVD.

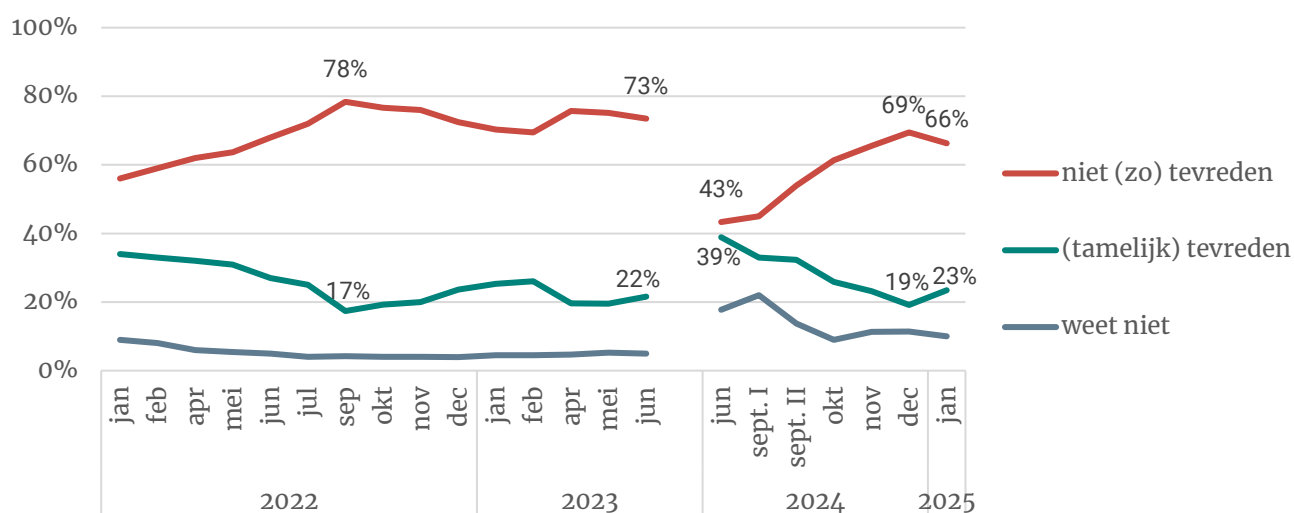
Tevredenheid blijft laag, VVD'ers iets tevredener

Het kabinet Schoof is nog altijd relatief impopulair. Momenteel geeft bijna een kwart (23%) van de kiezers aan tevreden te zijn over het kabinet. Dat is een nipte (statistisch significante) stijging t.o.v. december (toen: 19% tevreden).

De tevredenheid is nu vergelijkbaar met de tevredenheid met Rutte IV op het moment dat dit kabinet viel (juni 2023, 22% tevreden).

Figuur 2: Hoe tevreden of ontevreden bent u met het kabinet Schoof (van PVV, VVD, NSC en BBB?)

(Op basis van wat u tot nu toe van het kabinet gezien heeft). Basis: allen (n = 2.267).

Bron: Ipsos I&O, 20 januari 2025

Kiezers van de VVD zijn nu beduidend positiever over het kabinet Schoof dan voor de jaarwisseling. Inmiddels zijn vier op tien VVD'ers (39%) tevreden met het kabinet, een stijging van twaalf procentpunt ten opzichte van december. Een groter deel, 60 procent, is momenteel ontevreden.

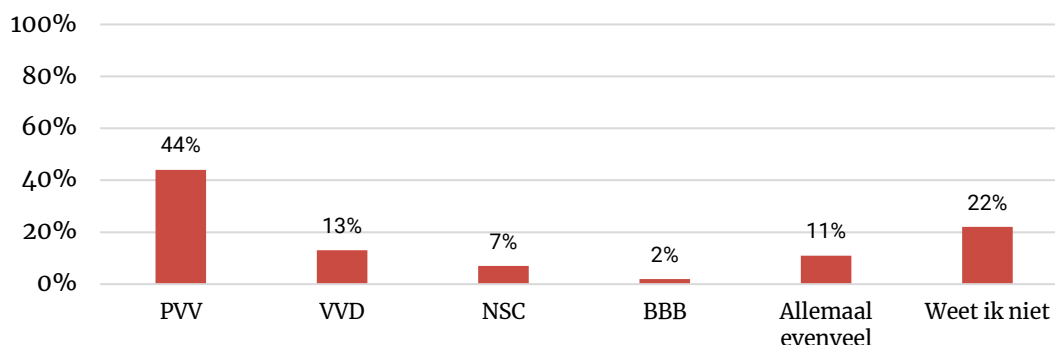
Tevreden VVD-kiezers noemen geen specifieke voorbeelden van daden die de coalitie de afgelopen tijd heeft verricht. De algemene teneur is dat de regeringspartijen 'hun best doen, ondanks de tegenwerking van NSC en oppositiepartijen'. Daarnaast stellen velen dat het alternatief (een linksere coalitie) erger zou zijn. Ontevreden VVD-kiezers vinden dat er te veel ruzie wordt gemaakt door de coalitiepartijen waardoor er geen daadkrachtig beleid kan worden gevoerd.

PVV, Wilders in het bijzonder, drukt stempel op regeringsbeleid...

Kiezers associëren het huidige kabinet meer met de PVV dan met andere partijen. Ruim vier op tien (44%) stellen dat de PVV de grootste invloed heeft op het beleid van de regering. Daarna volgen VVD (13%), NSC (7%) en BBB (2%).

Een belangrijke reden waarom kiezers de PVV zo invloedrijk achten is Geert Wilders. Veel kiezers geven aan dat zij het idee hebben dat Wilders met zijn spraakmakende uitspraken in de media en op sociale media invloed uitoefent op het kabinetsbeleid, zonder dat hij er officieel deel van uitmaakt.

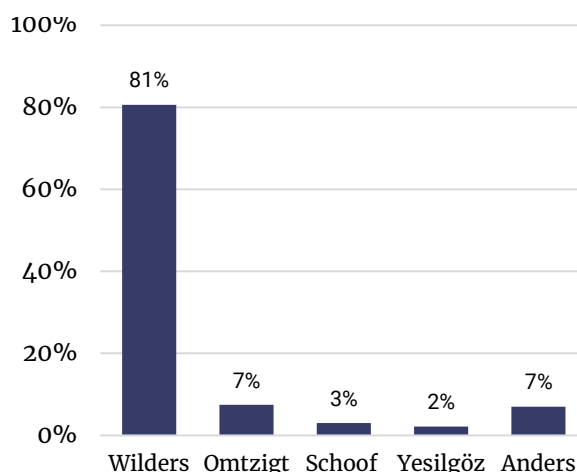
Figuur 3: Welke partij heeft volgens u de grootste invloed op het beleid en de koers van deze regering?
 Basis: allen (n = 2.267)

Bron: Ipsos I&O, 20 januari 2025

Dat Wilders, in de perceptie van kiezers, een belangrijke invloed heeft op het kabinetsbeleid blijkt ook uit de antwoorden op de open vraag welke *politicus* of *bestuurder* de grootste invloed heeft op het regeringsbeleid (zie figuur 4). De meeste respondenten (57%) kunnen hier geen antwoord op geven, maar degenen die dat wél doen zeggen in 81 procent van de gevallen: Geert Wilders. Fractievoorzitters van coalitiegenoten en premier Schoof worden veel minder vaak genoemd.

Figuur 4: En welke politicus of bestuurder heeft volgens u de grootste invloed op het beleid en de koers van deze regering? [Open vraag]

...maar blijven electoraal buiten schot. Hoe kan dat?

We zien dus dat de partij van Wilders in de ogen van kiezers een sterke stempel drukt op het huidige kabinet. Het kabinet Schoof is niet populair, getuige de lage tevredenheid met het kabinet. Toch vertaalt dit zich (nog) niet in electorale afstraffing voor de PVV – de afgelopen maanden toont de partij zich zeer stabiel in onze zetelpeilingen. Hoe kan dat? Eerder schreven we over het belang van migratie als [hét thema in de politiek](#), [de ideologische ruimte tussen de coalitie- en oppositiepartijen](#) en de kritiek op het kabinet die zich [toespitst op de vorm, niet de inhoudelijke beleidsplannen](#). Deze maand onderzochten we hoe de PVV met een *one foot in, one foot out*-strategie wel onderdeel is van de coalitie, maar zichzelf ook [positioneert als buitenstaander](#).

Populistische partijen die in een regeringscoalitie samenwerken kunnen daarin verschillende houdingen aannemen: enerzijds kan een partij de nadruk leggen op *verantwoordelijkheid* – zich opstellen als een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’ –, anderzijds kan een partij meer nadruk leggen op *responsiviteit* naar haar eigen kiezers. Zo’n partij ‘vecht voor haar eigen kiezers’ en

benadrukt in haar stijl dat zij niet is ‘gecorrumpemd door de politiek’.¹ Om te onderzoeken in hoeverre kiezers deze twee stijlen koppelen aan de coalitiepartijen, legden we respondenten acht eigenschappen voor (zie onderstaande tabel). We vroegen hen 1) in hoeverre zij deze eigenschappen belangrijk vinden en 2) in hoeverre ze deze eigenschappen vinden passen bij partijen.

Strategie	Eigenschap
Verantwoordelijkheid	Toont verantwoordelijkheid
	Zorgt voor goed bestuur
	Maakt de coalitie stabiel
Responsiviteit	Luistert (ook) naar de oppositie
	Weet wat er speelt in het land
	Vecht voor haar kiezers
	Gebruikt gewone taal
	Blijft bij haar eigen standpunten

Kiezers zien de PVV met name als een *responsief* (47%) en in veel minder sterke mate als *verantwoordelijk* (18%). Binnen de coalitiepartijen wordt met name de VVD als een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’ gezien (28%).

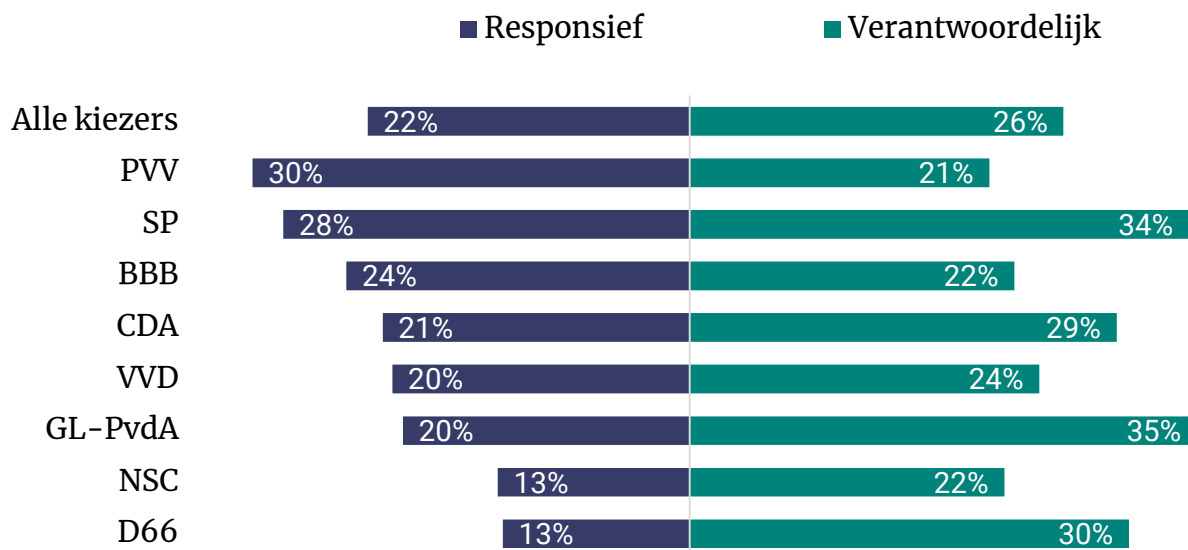
Dit responsieve imago dat de PVV heeft in de ogen van het electoraat sluit bovendien goed aan bij het beeld dat PVV-kiezers hebben van de *ideale coalitiepartij*. Dertig procent van de PVV-kiezers vinden eigenschappen passend bij responsiviteit – zoals ‘vechten voor je kiezers’ en het gebruiken van gewone taal – ‘essentieel’, tegenover 21 procent die eigenschappen van verantwoordelijkheid – zoals zorgen voor goed bestuur en verantwoordelijkheid tonen – essentieel vindt. Kiezers van andere partijen geven over het algemeen iets vaker voorkeur aan eigenschappen die passen bij een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’.

¹ [PVV: One foot in, one foot out? - StukRoodVlees](#)

Figuur 5: Aandeel kiezers dat een eigenschap 'essentieel' vindt voor een coalitiepartij

Naar huidige politiek voorkeur. Getoond: aandeel dat eigenschappen 'essentieel' vindt.

'Verantwoordelijkheid' is een gemiddelde van de eigenschappen: toont verantwoordelijkheid, zorgt voor goed bestuur, luistert (ook) naar de oppositie, maakt de coalitie stabiel. 'Responsiviteit' is een gemiddelde van: weet wat er speelt in het land, gebruikt gewone taal, vecht voor haar kiezers, blijft bij haar eigen standpunten.

Bron: Ipsos I&O, 20 januari 2025

Kortom, hoewel de PVV in de ogen van de kiezer een duidelijke stempel op dit kabinet drukt, weet de partij van Wilders ook succesvol een imago als buitenstaander te cultiveren. Met één voet in het kabinet en één voet daarbuiten lijken kiezers de verantwoordelijkheid van het kabinet in slechts beperkte mate bij de PVV te leggen.

Hoe moet de oppositie zich opstellen?

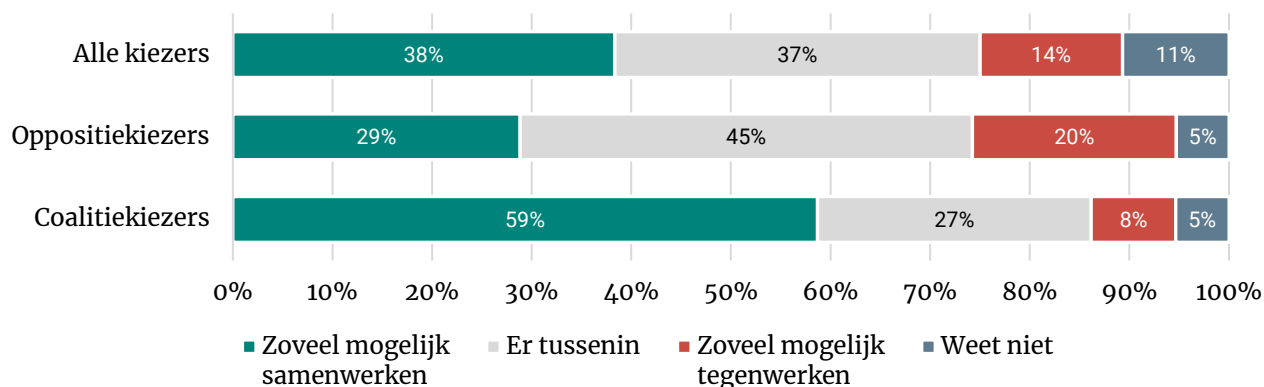
Oppositiepartijen kunnen zich op verschillende manieren opstellen ten opzichte van het kabinet. Aan het ene uiterste is een opstelling mogelijk waarbij de oppositie zich zoveel mogelijk afzet tegen de coalitie. Als een partij deze strategie aanhoudt worden alle kabinetsvoorstellen bij voorbaat afgewezen en stuurt de oppositiepartij aan op een breuk van het kabinet. Aan de andere kant is een strategie mogelijk waarbij een oppositiepartij zoveel mogelijk samenwerkt met het kabinet. In de praktijk gebruiken oppositiepartijen doorgaans een mix van de strategieën.

Kiezers hebben liever dat oppositiepartijen meer de samenwerking (38% kiest hiervoor) zoeken dan volledige tegenwerking (14%). Ook oppositiekiezers pleiten eerder voor samenwerken (29%) dan tegenwerken (20%).

Figuur 5: Welke uitspraak past meer bij uw eigen mening?

Naar voorkeur voor coalitiepartij of oppositiepartij. Basis: gehele steekproef (n=2.267).

Bron: Ipsos I&O, 20 januari 2025

Dit betekent niet dat oppositiepartijen met alle voorstellen van de coalitie akkoord moeten gaan om kiezers tevreden te stellen. Sterker nog, substantiële minderheden van alle oppositiepartijen geven aan naar een andere partij uit te wijken als hun partij nadere samenwerking met de coalitie zoekt.

Kortom, de oppositie balanceert op een dun koord. Kiezers willen dat de oppositie zich constructief opstelt en niet bij voorbaat alle voorstellen afwijst, maar te nauwe samenwerking kan ook electorale nadelen hebben.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 17 tot maandagochtend 20 januari 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.267 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

1 Zetelpeiling

1.1 Peiling Tweede Kamer

In de eerste Ipsos I&O-zetelpeiling van 2025 is de PVV de grootste partij. De partij van Geert Wilders heeft in deze peiling 35 virtuele zetels (geen statistisch significante verandering t.o.v. december), elf meer dan de grootste oppositiepartij GroenLinks-PvdA.

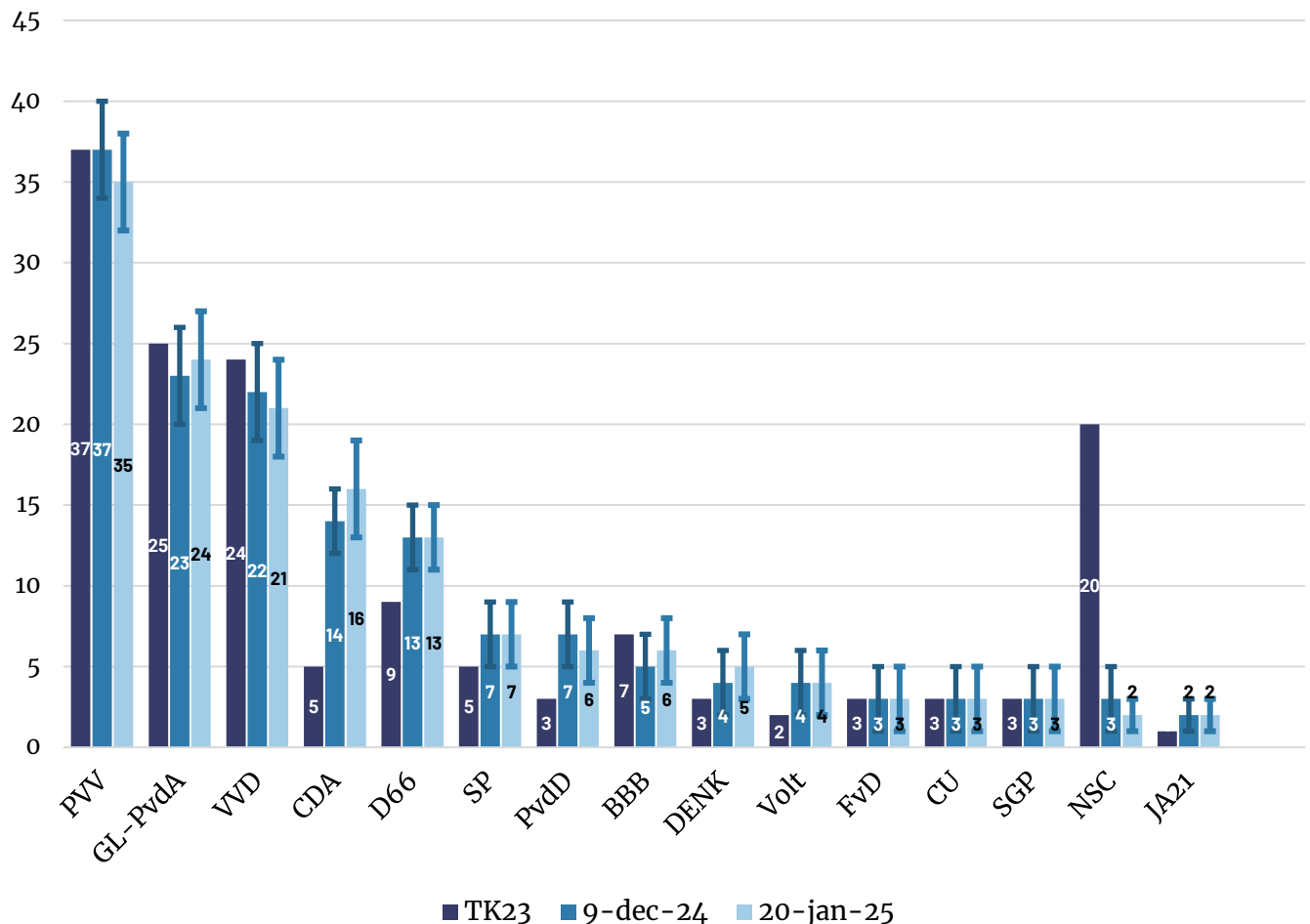
Ten opzichte van de vorige meting (december 2024) vinden geen verschuivingen plaats. Wel is het zo dat het CDA de stijgende lijn van de afgelopen maanden doorzet. De christendemocraten hebben momenteel vijf zetels in de Tweede Kamer, maar zouden nu uitkomen op circa zestien zetels.

NSC, de vierde partij in de Kamer met twintig zetels, kan rekenen op weinig steun (2 zetels).

Figuur 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 20 januari 2025 (zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.102).

Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

Tabel 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 20 januari 2025 (percentages en zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.102).

Partij	Percentage	Marges	Zetels	Marges
PVV	22,0%	(20,1; 23,9)	35	+/- 3
GroenLinks-PvdA	15,5%	(13,9; 17,1)	24	+/- 3
VVD	13,4%	(11,9; 14,9)	21	+/- 3
CDA	10,1%	(8,7; 11,5)	16	+/- 3
D66	8,2%	(7; 9,4)	13	+/- 2
SP	4,6%	(3,7; 5,5)	7	+/- 2
Partij voor de Dieren	4,3%	(3,4; 5,2)	6	+/- 2
BBB	3,8%	(2,9; 4,7)	6	+/- 2
DENK	3,2%	(2,4; 4)	5	+/- 2
Volt	2,6%	(1,9; 3,3)	4	+/- 2
ChristenUnie	2,5%	(1,8; 3,2)	3	+/- 2
SGP	2,4%	(1,7; 3,1)	3	+/- 2
FvD	2,2%	(1,5; 2,9)	3	+/- 1
NSC	1,9%	(1,3; 2,5)	2	+/- 1
JA21	1,7%	(1,1; 2,3)	2	+/- 1

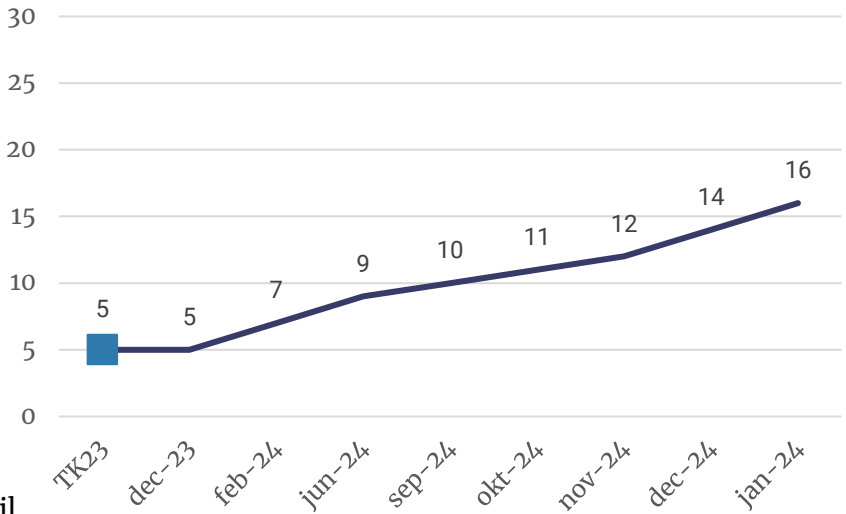
Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

1.2 Opmars CDA

Het CDA heeft de weg naar boven ingeslagen. De christendemocraten beleefden met vijf behaalde zetels een dieptepunt in hun electorale geschiedenis in november 2023. Inmiddels zou het CDA kunnen rekenen op circa drie keer zoveel steun- de partij komt in deze peiling uit op zestien zetels.

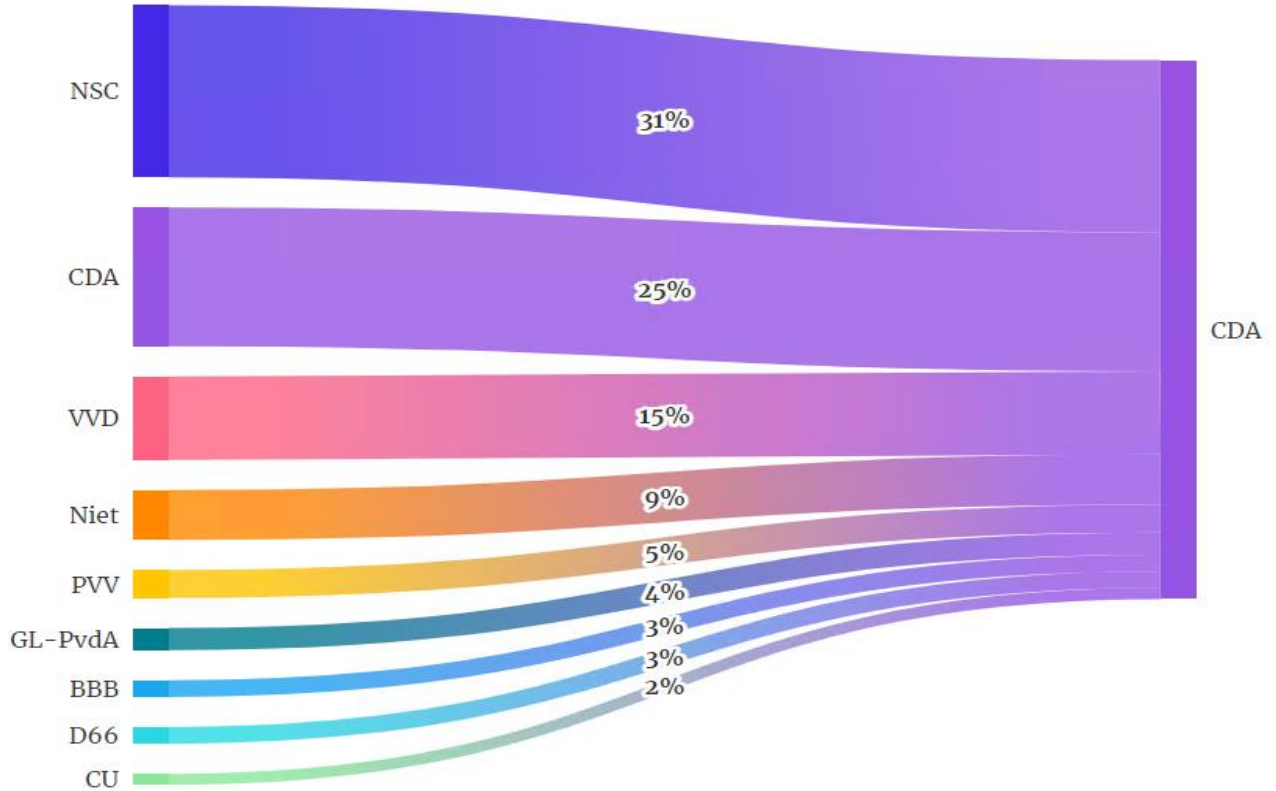
Kiezers die zouden opteren voor het CDA stemden bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 in een op de drie gevallen nog op NSC. Een kwart (25%) stemde ook toen al CDA, terwijl vijftien procent van de VVD vandaan komt.

Figuur 1.2: Zetelstand CDA in peilingen Ipsos I&O sinds TK23

Net als in de voorbije maanden zien we dat Henri Bontenbal essentieel is voor overstappende kiezers. Kiezers zien hem als verstandig en rustig. Een kiezer die over is gekomen van NSC stelt: “CDA werkt constructief mee aan realiseerbare oplossingen. Bontenbal kiest met CDA voor beleid dat mij aanspreekt. Zinvolle middenpartij, tegenpartij tegen de coalitie.”

Figuur 1.3: Waar komt de huidige CDA-kiezer vandaan? Basis: huidige CDA-kiezers (n=216)

1.3 Stemmotieven

Net als de afgelopen maanden is de inhoud – de standpunten (61%) of de ideologie (46%) – voor de Nederlandse kiezer de belangrijkste reden om een voorkeur te hebben voor een bepaalde partij.

Opvallend is dat ten tijde van de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 met name de lijsttrekkers een belangrijker stemmotief waren dan nu (nov'23: 31%, nu: 21%).

Tabel 1.2: Belangrijkste reden(en) om te stemmen op een partij, sinds september 2023

'Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?'
Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 2.083).

Reden	Sept'23	Nov'23	Juni'24	Sept'24	Jan'25
Standpunten / partijprogramma van deze partij	61%	66%	66%	60%	58%
De ideologie van deze partij	46%	44%	48%	42%	41%
Deze partij komt op voor mensen zoals ik	35%	33%	32%	29%	32%
Partij zorgt voor stabiel bestuur van Nederland	24%	24%	24%	24%	25%
De lijsttrekker / leider van deze partij	31%	33%	21%	20%	21%
Partij voert goed oppositie tegen regeringspartij(en)	17%	15%	15%	14%	16%
Tegen andere partijen (anders dan eigen partij)	10%	10%	11%	11%	11%
Uit gewoonte, ik stem (bijna) altijd op deze partij	11%	11%	11%	12%	10%
Dat is strategisch slim (houd rekening met regering)	13%	18%	11%	9%	10%
Een online stemhulp (adviseerde mij dit)	5%	17%	12%	10%	8%
Deze partij komt op voor mijn regio	6%	5%	4%	4%	5%
De partij doet het goed in de peilingen	5%	6%	3%	3%	4%
De partij doet het slecht in de peilingen	1%	1%	1%	1%	1%
Anders	2%	2%	2%	2%	3%
Weet ik niet	1%	0%	1%	3%	4%

Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

1.3.1 Naar partijvoorkeur

Waarom stemt men PVV? Vanwege de inhoud (64%), maar direct daarna omdat deze partij - in de ogen van haar kiezers - opkomt voor mensen als zij (45%). In november '23 een belangrijke verklaring voor de winst.

Dit laatste geldt veel minder voor de op een na grootste partij. GL-PvdA wordt gekozen vanwege de standpunten en ideologie en daarna omdat deze partij - volgens haar kiezers - zorgt voor een stabiel bestuur van Nederland (32%), opvallend voor een oppositiepartij. Dit stemmotief wordt door slechts 9 procent van de PVV-kiezers gegeven, de partij die wél regeringsverantwoordelijkheid heeft.

Tabel 1.3: Belangrijkste reden(en) om te stemmen op een partij, naar huidige partijvoorkeur

'Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?'

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 2.082).

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC*	D66	BBB	CDA
Standpunten	58%	64%	70%	57%	73%	70%	56%	46%
Ideologie	41%	32%	55%	34%	56%	50%	31%	19%
Komt op voor mij	32%	45%	20%	25%	13%	25%	48%	19%
Stabiel bestuur	25%	9%	32%	54%	33%	35%	15%	38%
Leider	21%	22%	7%	15%	46%	21%	37%	62%
Goede oppositie	16%	6%	25%	6%	0%	25%	4%	28%
Tegen andere partijen	11%	15%	14%	12%	0%	11%	6%	6%
Uit gewoonte	10%	5%	12%	26%	0%	13%	1%	12%
Strategisch slim	10%	10%	23%	14%	0%	8%	6%	9%
Stemhulp	8%	7%	15%	11%	2%	9%	9%	3%
Komt op voor regio	5%	5%	3%	3%	5%	0%	39%	2%
Goede peilingen	4%	6%	4%	4%	0%	1%	3%	8%
Slechte peilingen	1%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	0%
Anders	3%	3%	1%	0%	6%	6%	4%	1%
Weet ik niet	4%	3%	3%	2%	0%	7%	6%	3%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n <50).

Tabel 1.4 toont dat met name voor NSC het belang van lijsttrekker Pieter Omtzigt als stemmentrekker is afgenomen (-14 procentpunt sinds juni 2024). Voor kiezers van het CDA werd leider Bontenbal juist de afgelopen maanden vaker een reden om op de partij te stemmen (+11 procentpunt).

Vergeleken met vorig jaar juni – toen het CDA als regeringspartij onderdeel uitmaakte van het demissionaire kabinet Rutte IV – is het ‘voeren van goede oppositie’ nu ook vaker een reden op de partij te stemmen (+13 procentpunt, nu 28% in totaal). Datzelfde geldt voor D66 (+11 procentpunt, 25% in totaal).

Tabel 1.4: Verandering in belang van stemmotieven, tussen juni 2024 en januari 2024, ‘Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?’
Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 2.082).

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC*	D66	BBB	CDA
Standpunten	7%	0%	-2%	-6%	13%	-13%	-1%	4%
Ideologie	7%	-5%	-10%	0%	19%	3%	-3%	-16%
Leider	0%	-2%	2%	0%	-14%	-3%	8%	11%
Komt op voor mensen zoals ik	0%	4%	-2%	0%	-13%	2%	10%	2%
Komt op voor mijn regio	-1%	2%	1%	1%	1%	-1%	11%	-3%
Stabiel bestuur	-1%	-1%	-1%	9%	6%	-9%	1%	-10%
Goede oppositie	-1%	-9%	8%	4%	-1%	11%	-11%	13%
Tegen andere partijen	0%	2%	0%	5%	-7%	6%	-1%	-3%
Uit gewoonte	1%	1%	-3%	0%	0%	0%	-1%	-5%
Strategisch slim	1%	-2%	2%	-2%	-3%	-1%	-5%	4%
Stemhulp	4%	-5%	1%	-9%	-3%	-15%	3%	-7%
Goede peilingen	0%	0%	1%	3%	-3%	1%	-3%	7%
Slechte peilingen	0%	0%	0%	-2%	-1%	-1%	2%	-1%
Anders	-1%	-2%	0%	-1%	4%	6%	2%	0%
Weet ik niet	-3%	1%	3%	2%	-2%	6%	5%	1%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n <50).

1.4 Belangrijke onderwerpen

Immigratie en asiel is, net als de afgelopen maanden, het onderwerp dat de belangrijkste rol speelt in de partijkeuze van Nederlandse kiezers. Wel nam het belang van immigratie het afgelopen halfjaar wat af: in juni 2024 werd het door 37 procent aangevinkt, nu door 30 procent.

Daarna volgen waarden en normen (24%), klimaatverandering (19%) en wonen (19%) als belangrijkste thema's.

Tabel 1.5: Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor <voorkeurspartij>?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.082).

Onderwerp	Juni '24	September '24	December '24	Januari '25
Immigratie / asiel	37%	35%	32%	30%
Waarden en normen	24%	18%	26%	24%
Klimaatverandering	23%	18%	19%	19%
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	21%	27%	21%	19%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	13%	17%	16%	17%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	15%	16%	15%	16%
Gezondheidszorg	19%	19%	17%	15%
Economie/ overheidsfinanciën	11%	10%	13%	13%
Europese Unie	15%	12%	13%	12%
Onderwijs	9%	12%	12%	10%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+)	9%	7%	10%	10%
Bescherming van de rechtsstaat	9%	9%	10%	10%
Natuur	9%	8%	7%	8%
Inspraak en democratie	7%	6%	6%	7%
Landbouw	8%	6%	6%	6%
Polarisatie	5%	4%	5%	6%
Defensie	5%	6%	5%	6%
Werkgelegenheid	4%	6%	6%	5%
Oorlog in Oekraïne	5%	6%	5%	5%
Oorlog in Israël/Palestina	5%	4%	6%	5%
Dreiging van terrorisme	4%	5%	4%	5%
Tegengaan van discriminatie	5%	3%	6%	4%
Digitale (on)veiligheid (opkomst van AI, etc.)	1%	1%	*	2%
Anders	3%	3%	3%	2%
Weet ik niet	2%	5%	4%	7%

Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

Tabel 1.5: Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor <voorkeurspartij>?

Naar huidige partijvoorkeur. Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 2.082).

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC*	D66	BBB	CDA
immigratie / asiel	30%	83%	8%	31%	9%	5%	17%	11%
waarden en normen	24%	20%	13%	23%	44%	19%	25%	46%
wonen	19%	25%	23%	10%	23%	11%	23%	22%
klimaatverandering	19%	4%	56%	4%	2%	44%	8%	7%
armoede	17%	14%	38%	3%	24%	2%	9%	12%
veiligheid	16%	36%	4%	34%	6%	2%	6%	15%
gezondheidszorg	15%	18%	16%	8%	7%	13%	18%	18%
economie	13%	5%	6%	43%	25%	11%	11%	17%
Europese Unie	12%	10%	12%	8%	5%	31%	3%	9%
onderwijs	10%	3%	16%	4%	5%	39%	3%	10%
ethische zaken	10%	2%	14%	4%	0%	26%	3%	2%
bescherming rechtsstaat	10%	8%	12%	12%	49%	7%	2%	13%
natuur	8%	1%	18%	0%	0%	10%	14%	2%
inspraak en democratie	7%	5%	4%	9%	24%	9%	7%	9%
polarisatie	6%	1%	8%	2%	9%	11%	2%	11%
landbouw	6%	1%	1%	2%	0%	1%	64%	4%
defensie	6%	4%	0%	23%	9%	2%	12%	5%
werkgelegenheid	5%	3%	5%	16%	3%	4%	4%	5%
terrorisme	5%	11%	0%	6%	0%	0%	1%	1%
oorlog in Oekraïne	5%	4%	3%	7%	0%	5%	4%	9%
oorlog in Israël / Palestina	5%	4%	3%	1%	0%	0%	1%	1%
discriminatie	4%	1%	6%	3%	8%	3%	0%	3%
digitale (on)veiligheid	2%	1%	2%	4%	3%	1%	0%	1%
anders	2%	2%	2%	1%	3%	1%	3%	4%
weet ik niet	7%	3%	6%	7%	5%	8%	8%	10%

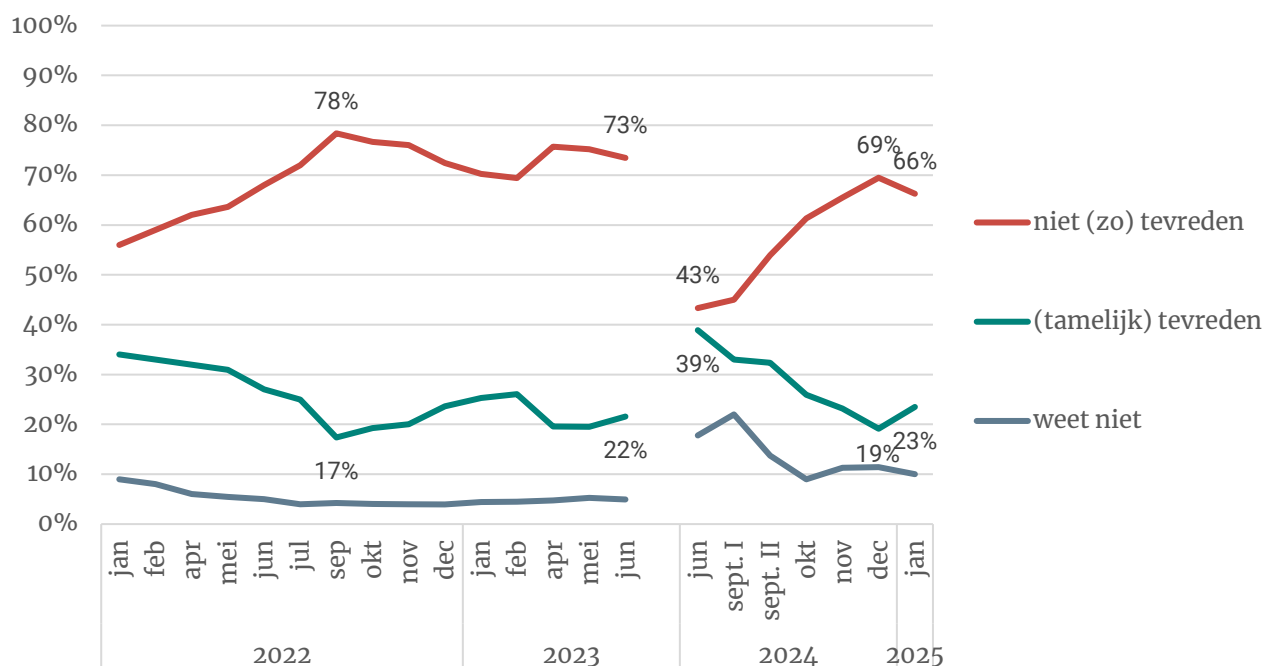
*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n <50).

2 Kabinet

2.1 Licht herstel na dalende tevredenheid

Na maanden van dalende tevredenheid met het kabinet zien we nu licht herstel. Een kwart (23%) van de kiezers geeft aan tevreden te zijn met het kabinet Schoof. Dat is vier procentpunt meer dan voor de jaarwisseling, en vergelijkbaar met het percentage dat tevreden was met het kabinet Rutte IV toen deze coalitie viel (destijds 22% tevreden).

Figuur 2.1: Hoe tevreden of ontevreden bent u met het kabinet Schoof (van PVV, VVD, NSC en BBB?) (Op basis van wat u tot nu toe van het kabinet gezien heeft). Basis: allen (n = 2.279).

Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

VVD-kiezers tevredener

Kiezers van PVV (52% tevreden) en BBB (51%) zijn de meest tevreden kiezersgroepen. Kiezers van de oppositiepartijen zijn zelden tevreden.

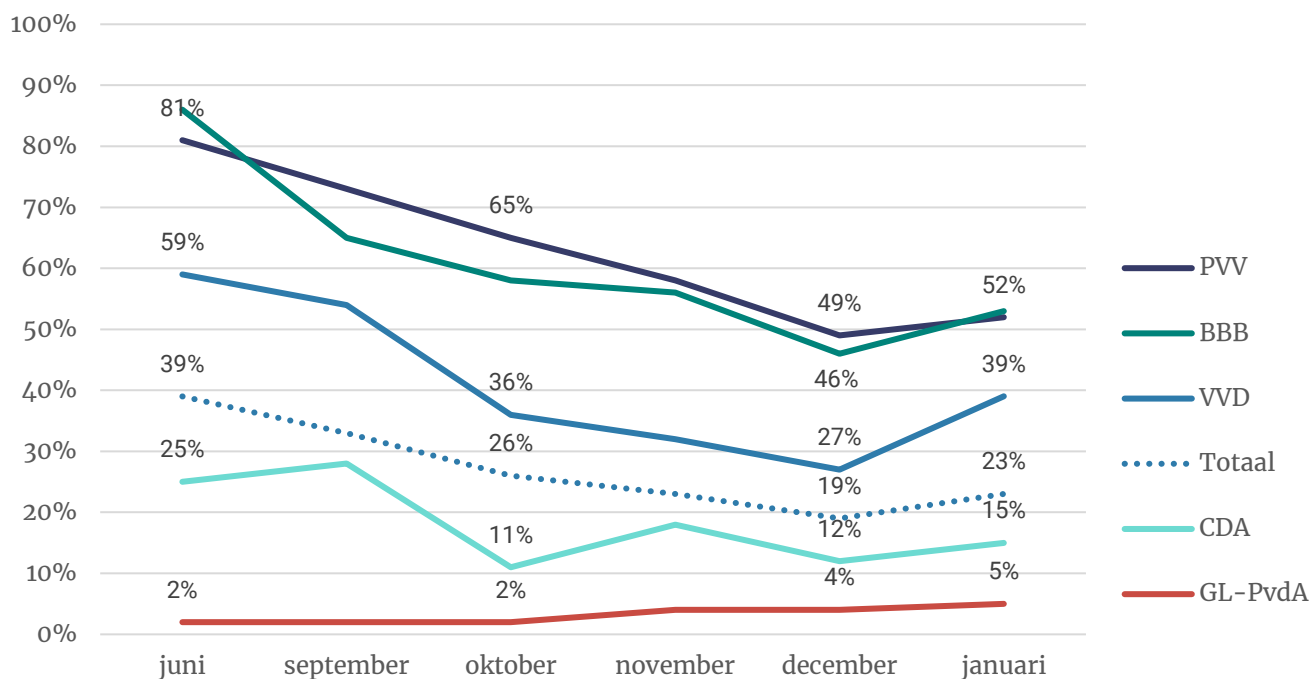
Gemiddeld genomen nam de tevredenheid met het kabinet iets toe, een statistisch significante verandering van 19 naar 23 procent. Onder de meeste kiezersgroepen zien we geen significante verandering ten opzichte van december 2024 als het gaat om hun tevredenheid met het kabinet. VVD-kiezers vormen de uitzondering. Inmiddels zijn vier op tien VVD'ers tevreden met het kabinet, een stijging van twaalf procentpunt ten opzichte van december.

Tevreden VVD-kiezers noemen geen specifieke voorbeelden van daden die de coalitie de afgelopen tijd heeft verricht. De algemene teneur is dat de regeringspartijen 'hun best doen, ondanks de tegenwerking van NSC en oppositiepartijen'. Daarnaast stellen velen dat het alternatief (een linksere coalitie) erger zou zijn.

Ontevreden VVD-kiezers, met 60 procent nog altijd de ruime meerderheid, vinden dat er te veel ruzie wordt gemaakt door de coalitiepartijen waardoor er geen daadkrachtig beleid kan worden gevoerd.

Figuur 2.2: Tevredenheid met het kabinet Schoof (% tevreden)

Basis: allen (n = 2.267). Uitgesplitst naar huidige politieke voorkeur. NSC niet getoond vanwege beperkt aantal waarnemingen.

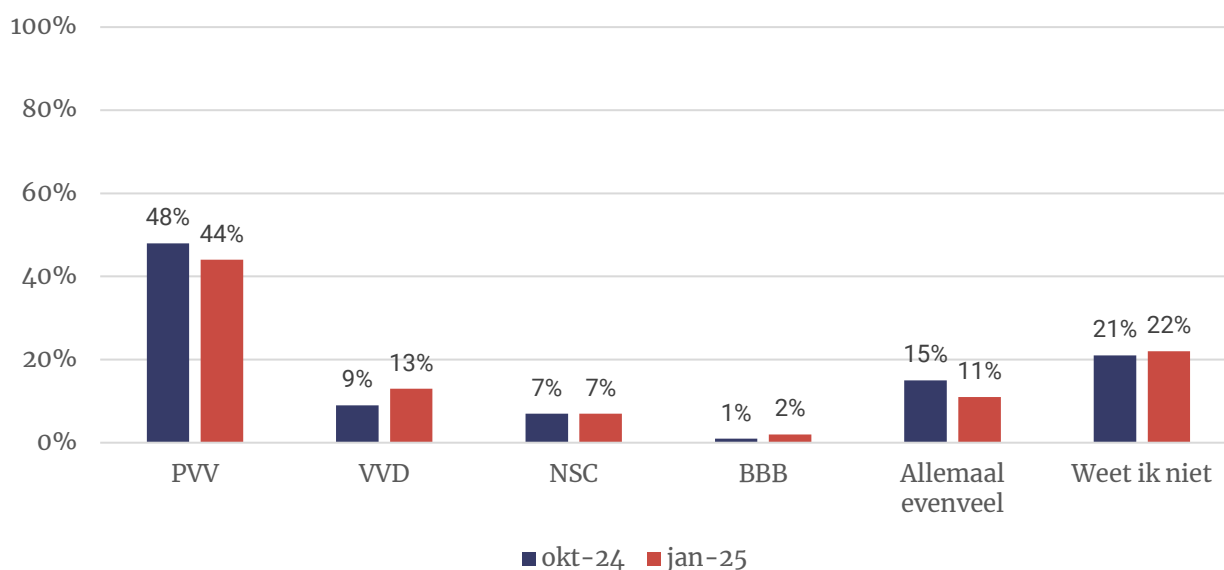
Bron: Ipsos I&O, 22 januari 2025

2.2 Wie drukt zijn stempel op het kabinet?

Net als in oktober vroegen we kiezers welke partij in hun optiek de grootste invloed heeft op het regeringsbeleid. Opnieuw is de PVV de partij met de meeste invloed in de perceptie van het electoraat. Ruim vier op tien (44%) noemen de partij van Wilders. Daarna volgen VVD (13%), NSC (7%) en BBB (2%).

Figuur 2.3: Wat is uw indruk? Welke partij heeft volgens u de grootste invloed op het beleid en de koers van deze regering?

Basis: allen (n = 2.267).

Kiezers geven drie voornaamste redenen waarom zij de PVV dusdanig invloedrijk achten. Ten eerste wijst men naar de omvang van de partij in de Kamer die hen een sterke positie geeft. Ook noemen velen de dominante rol van Geert Wilders in debatten en op sociale media. Tot slot suggereert de nadruk die de regering legt op immigratie en asiel dat de PVV de agenda bepaalt, volgens een deel van de kiezers.

Iedere kiezersgroep heeft het idee dat de PVV meer invloed heeft dan andere partijen op de koers van de regering. Kiezers van BBB (27%) en PVV (37%) vinden dit wel minder vaak dan gemiddeld.

Tabel 2.1: Wat is uw indruk? Welke partij heeft volgens u de grootste invloed op het beleid en de koers van deze regering? Basis: allen (n = 2.267). Naar huidige politieke voorkeur.

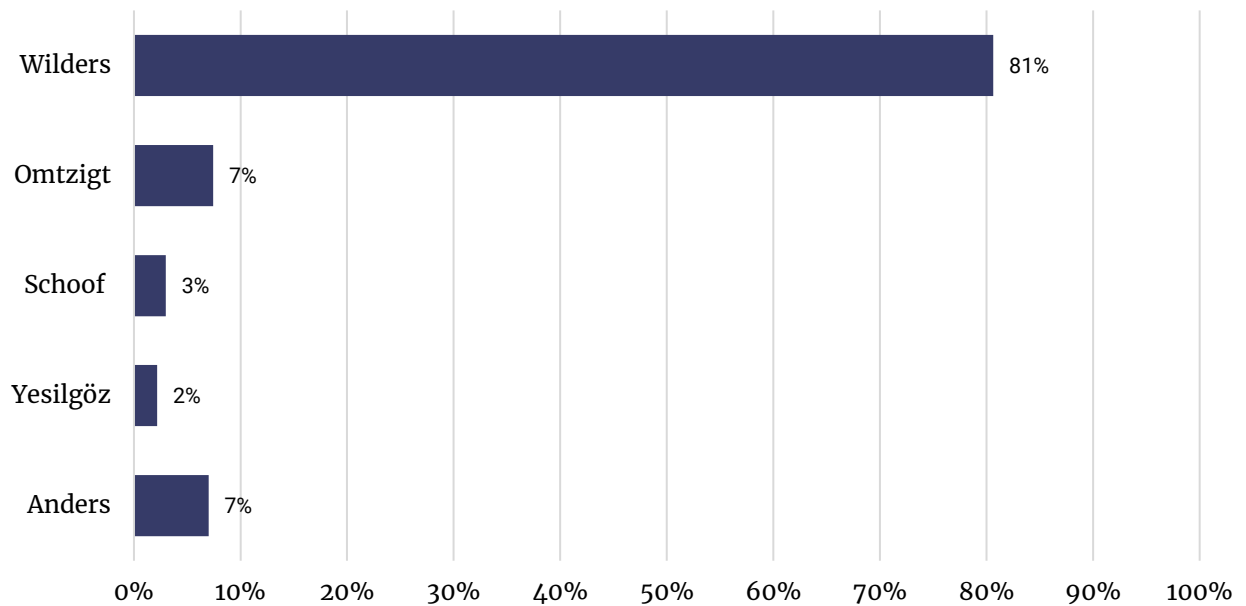
	Totaal	PVV	GL- PvdA	VVD	NSC*	D66	BBB	CDA	SP
PVV	44%	37%	66%	46%	51%	65%	27%	59%	63%
VVD	13%	16%	10%	16%	8%	12%	18%	12%	11%
NSC	7%	16%	1%	13%		4%	14%	6%	4%
BBB	2%	0%	2%	1%		2%	8%	2%	1%
Allemaal evenveel	11%	15%	6%	12%	16%	4%	20%	10%	8%
Weet ik niet	22%	16%	16%	11%	25%	12%	13%	11%	14%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

Wilders heeft grootste invloed

We vroegen kiezers ook (middels een open vraag) welke politicus of bestuurder de grootste invloed heeft op de koers van de regering. De meeste kiezers (57%) gaven geen antwoord op de vraag. Degenen die dat wel deden noemen in vier op de vijf gevallen (81%) PVV-leider Geert Wilders. Fractievoorzitters van de coalitiegenoten worden beduidend minder vaak genoemd, evenals premier Schoof.

Figuur x: En welke politicus of bestuurder heeft volgens u de grootste invloed op het beleid en de koers van deze regering?

3 Coalitie en oppositie

In dit hoofdstuk onderzoeken we de manier waarop kiezers vinden dat regeringspartijen zich zouden moeten opstellen en hoe oppositiepartijen oppositie dienen te voeren.

3.1 Eigenschappen van coalitiepartijen

Populistische partijen die in een regeringscoalitie samenwerken kunnen daarin verschillende houdingen aannemen: enerzijds kan een partij de nadruk leggen op *verantwoordelijkheid* – zich opstellen als een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’ –, anderzijds kan een partij meer nadruk leggen op *responsiviteit* naar haar eigen kiezers. Zo’n partij ‘vecht voor haar eigen kiezers’ en benadrukt in haar stijl dat zij niet is ‘gecorrumped door de politiek’.²

In [de analyse van politicoloog Kristof Jacobs](#) (Universitair Hoofddocent aan de Radboud Universiteit Nijmegen) is BBB een voorbeeld van een partij die vooral ‘verantwoordelijk’ toont, terwijl de PVV zich meer opstelt als ‘responsief’ naar haar eigen kiezers. Om te onderzoeken in hoeverre dit overeenkomt met het beeld dat kiezers van de coalitiepartijen hebben, legden we respondenten acht eigenschappen voor:

<i>Strategie</i>	<i>Eigenschap</i>
Verantwoordelijkheid	Toont verantwoordelijkheid
	Zorgt voor goed bestuur
	Maakt de coalitie stabiel
Responsiviteit	Luistert (ook) naar de oppositie
	Weet wat er speelt in het land
	Vecht voor haar kiezers
	Gebruikt gewone taal
	Blijft bij haar eigen standpunten

We vroegen kiezers 1) in hoeverre zij deze eigenschappen belangrijk vinden en 2) in hoeverre zij deze eigenschappen bij PVV, VVD, NSC en BBB vinden passen.

---

² PVV: *One foot in, one foot out?* – [StukRoodVlees](#)

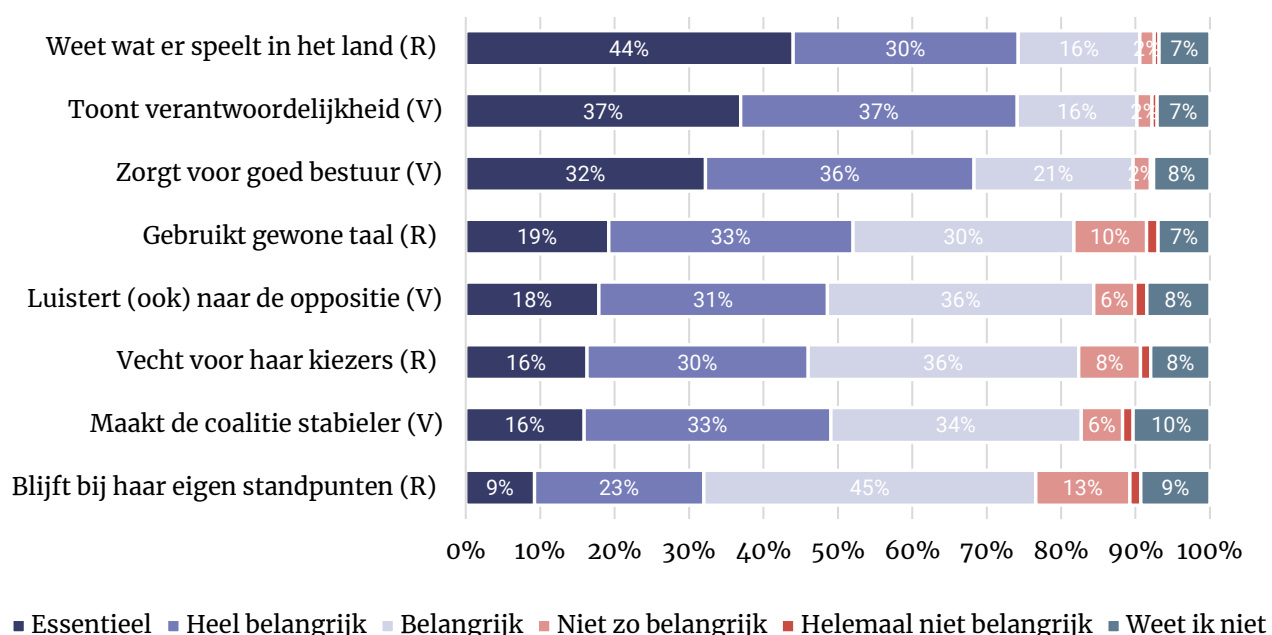
3.1.1 Welke eigenschappen zouden coalitiepartijen moeten hebben?

Over het algemeen vinden kiezers de *verantwoordelijke* eigenschappen iets vaker ‘essentieel’ voor een coalitiepartij (gemiddeld 26%) dan de *responsieve* eigenschappen (22%).

‘Weet wat er speelt in het land’ (een responsieve eigenschap) wordt echter het vaakst aangewezen als een ‘essentiële’ eigenschap voor coalitiepartijen. Daarna volgt het tonen van verantwoordelijkheid (37%) en zorgen voor goed bestuur (32%). De eigenschap dat een coalitiepartij ‘blijft bij haar eigen standpunten’ wordt door slechts 9 procent aangewezen als ‘essentieel’ (het merendeel van de kiezers vindt het wel (heel) belangrijk; 14 procent vindt dit niet belangrijk).

Figuur 3.1: Hoe belangrijk vindt u het dat een coalitiepartij (i) onderstaande eigenschappen heeft?

Basis: allen (n = 2.267). R = eigenschappen passend bij responsiviteit, V = eigenschappen passend bij verantwoordelijkheid.

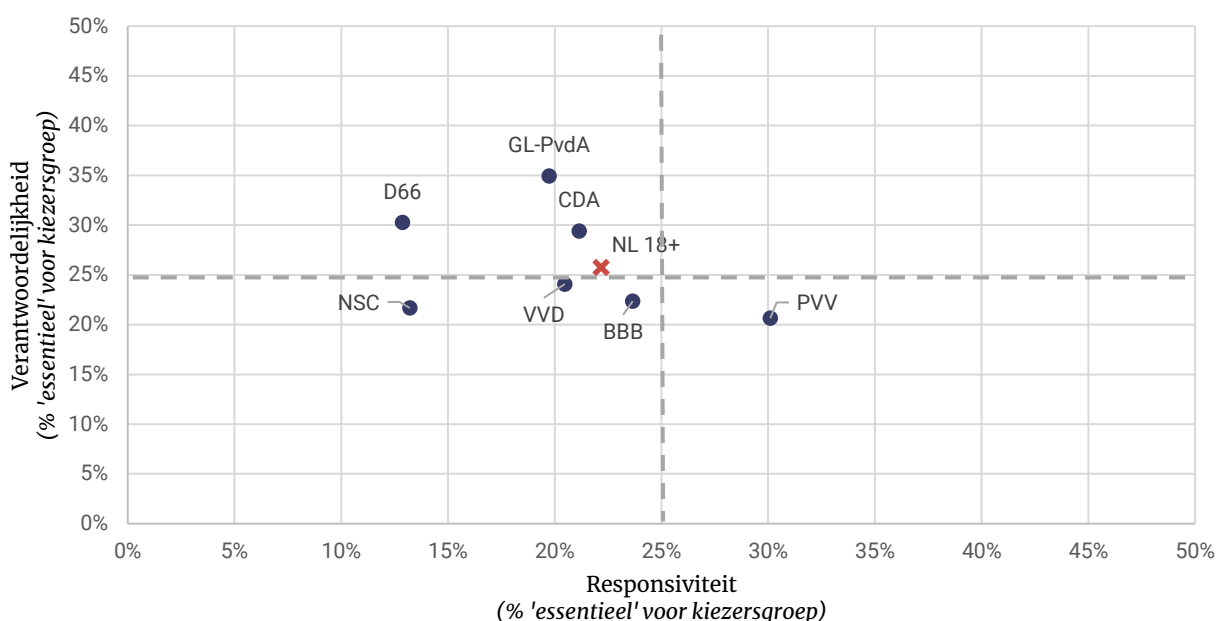
*Mouse-over toelichting: Een coalitiepartij is een partij die in de regering zit. Dat zijn nu PVV, VVD, NSC en BBB.

3.1.2 PVV-kiezers geven voorkeur aan responsiviteit boven verantwoordelijkheid

Niet elke kiezersgroep waardeert dezelfde strategie, zoals te zien in figuur 3.7. Op de verticale as staat het aandeel kiezers van een partij dat eigenschappen passend bij een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’ essentieel vindt. Op de horizontale as staat het aandeel kiezers van een partij dat *responsieve* eigenschappen essentieel vindt. Zo zien we dat PVV-kiezers zich in rechts onderin de matrix bevinden: zij hechten meer belang aan oppositie voeren in de regering’ (30% ‘essentieel’) dan aan een ‘verantwoordelijke bestuurderspartij’ zijn (21%).

Figuur 3.2: Matrix voor het aandeel dat kiezers (per partij) dat een verantwoordelijke bestuurderspartij (verticaal) en oppositie voeren binnen de regering (horizontaal) essentieel vindt

Leeswijzer: de verticale as toont het aandeel kiezers van een partij dat eigenschappen passend bij verantwoordelijkheid (gemiddelde over 4 eigenschappen) aanduidt als ‘essentieel’. De horizontale as toont hetzelfde aandeel voor eigenschappen passend bij responsiviteit. Zo vindt gemiddeld 30% van de PVV-kiezers verantwoordelijke eigenschappen ‘essentieel’ voor een coalitiepartij.

Kijken we naar specifieke eigenschappen (zie tabel 3.1 en 3.2), dan vinden PVV-kiezers het bovengemiddeld belangrijk dat een coalitiepartij ‘vecht voor haar kiezers’: voor 29 procent van de PVV-kiezers is dit essentieel, tegenover 16 procent onder de gemiddelde kiezer (een verschil van 13 procentpunt). Ook vinden zij het bovengemiddeld belangrijk dat een coalitiepartij bij haar eigen standpunten blijft.

VVD- en NSC-kiezers vinden juist *verantwoordelijke* eigenschappen vaker belangrijk. Kiezers van NSC vinden beduidend minder vaak dan andere kiezers dat het essentieel is dat een coalitiepartij weet wat er speelt in het land (NSC: 25% vs. gemiddeld: 44%). ‘Zorgen voor goed bestuur’ is juist iets belangrijker voor hen.

BBB-kiezers zitten ertussenin. Voor hen is het bovengemiddeld belangrijk dat een coalitiepartij ‘gewone taal gebruikt’ (30% essentieel vs. 19% voor de gemiddelde kiezer). Maar ook verantwoordelijkheid vinden zij belangrijk.

Voor kiezers van de grootste oppositiepartijen, GroenLinks-PvdA, D66 en CDA, geldt dat zij eerder kiezen voor *verantwoordelijkheid* dan *responsiviteit*.

Tabel 3.1: Aandeel kiezers dat een eigenschap 'essentieel' vindt voor een coalitiepartij

Naar huidige politiek voorkeur. * = indicatieve uitkomst vanwege beperkt aantal waarnemingen.

	To- taal	PVV	GL- PvdA	VVD	NSC *	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	FvD *	SGP *	CU *	Volt *
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Toont verantwoordelijkh.	37	30	50	37	26	46	31	41	44	48	47	49	30	54
Zorgt voor goed bestuur	32	24	46	32	37	38	27	40	39	37	36	34	40	59
Luistert (ook) naar de oppositie	18	10	28	10	5	22	17	17	35	21	27	12	19	27
Maakt de coalitie stabiel	16	18	17	17	19	15	14	19	19	16	16	21	15	13
Verantwoordelijkheid (gemiddelde)	26	21	35	24	22	30	22	29	34	30	32	29	26	38
Weet wat er speelt in het land	44	47	45	44	25	32	40	48	53	48	64	53	42	45
Gebruikt gewone taal	19	26	17	16	17	11	30	18	22	17	18	24	19	8
Vecht voor haar kiezers	16	29	10	14	8	7	15	11	22	16	38	22	8	6
Blijft bij haar eigen standpunten	9	18	7	8	3	2	10	7	14	10	29	9	0	3
Responsiviteit (gemiddelde)	22	30	20	20	13	13	24	21	28	23	37	27	17	16

Tabel 3.2: Verschil (in procentpunt) met gemiddelde kiezer in aandeelkiezers dat een eigenschap 'essentieel' vindt voor een coalitiepartij

	PVV	GL- PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	FvD*	SGP*	CU*	Volt*
	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP	PP
Weet wat er speelt in het land	3	1	0	-19	-12	-4	4	9	4	20	9	-2	1
Toont verantwoordelijkheid	-6	13	0	-11	9	-6	4	7	11	10	12	-7	17
Zorgt voor goed bestuur	-8	13	0	5	5	-5	8	7	4	4	2	8	27
Gebruikt gewone taal	7	-2	-3	-2	-9	11	-1	3	-2	-1	5	-1	-11
Luistert (ook) naar de oppositie	-8	10	-8	-13	4	-1	-1	17	3	9	-6	1	9
Vecht voor haar kiezers	13	-6	-2	-9	-9	-2	-5	6	-1	22	5	-8	-10
Maakt de coalitie stabiel	2	1	1	3	-1	-1	3	4	0	0	5	-1	-3
Blijft bij haar eigen standpunten	9	-2	-2	-6	-7	1	-2	5	1	20	0	-9	-6
<i>Responsiviteit (gem.)</i>	8	-2	-2	-9	-9	1	-1	6	1	15	5	-5	-7
<i>Verantwoord. (gem.)</i>	-5	9	-2	-4	5	-3	4	9	5	6	4	0	13

3.1.3 In hoeverre passen eigenschappen bij de partijen?

PVV wordt door kiezers met name gezien als een *responsieve* partij. Figuur 3.3 laat zien dat kiezers eigenschappen binnen deze strategie in grotere mate goed bij de PVV vinden passen (47%) dan eigenschappen die passen bij een *verantwoordelijkheid* (18%). Kiezers vinden vooral dat de PVV gewone taal gebruikt (50%), bij haar eigen standpunten blijft (50%) en vecht voor haar kiezers (47%).

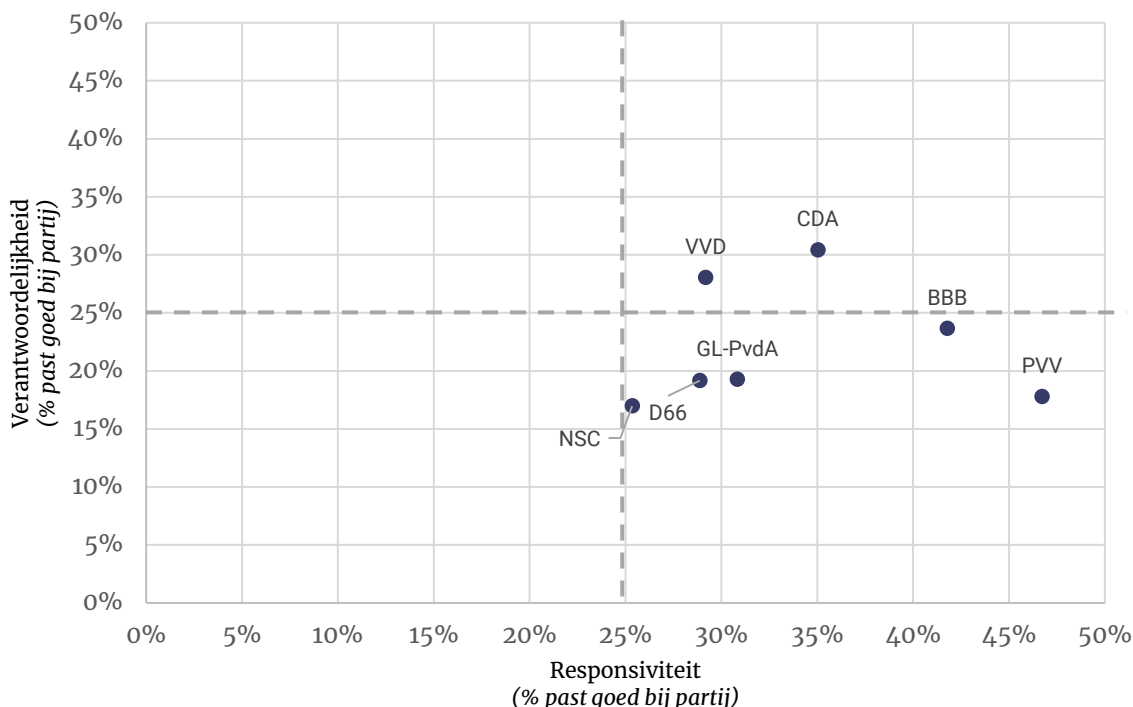
Eerder zagen we dat PVV-kiezers in hun verwachtingen van een goede coalitiepartij ook vooral responsiviteit belangrijk vinden (zie tabel 3.1). Het imago van de partij komt dus goed overeen met de verwachtingen/voorkeuren van de eigen achterban.

Ook voor BBB en NSC geldt dat de eigenschappen die kiezers goed bij hen vinden passen eerder bij responsiviteit passen dan bij verantwoordelijkheid. Het verschil is bij deze partijen wel minder groot dan bij de PVV. BBB scoort vooral hoog op het gebruiken van gewone taal (55%) en vechten voor haar kiezers (41%). NSC scoort op alle eigenschappen relatief laag.

De VVD krijgt in gelijke mate eigenschappen toegeschreven die passen bij een verantwoordelijkheid (28%) als bij een responsiviteit (29%).

Figuur 3.3: Matrix voor het aandeel dat kiezers dat een verantwoordelijke stijl (verticaal) en responsieve stijl (horizontaal) vindt passen bij een politieke partij

Leeswijzer: de verticale as toont het aandeel kiezers van een partij dat verantwoordelijkheid-eigenschappen vindt passen bij een partij. De horizontale as toont ditzelfde aandeel voor responsiviteit-eigenschappen. Zo vindt gemiddeld 47% kiezers verantwoordelijke eigenschappen passen bij de PVV.

3.2 Ook oppositiekiezer wil eerder samenwerken dan tegenwerken

Hoe moet de oppositie zich – volgens de kiezer – verhouden tot de oppositie? We vroegen kiezers naar hun gewenste houding voor de oppositie. De vraag werd als volgt ingeleid:

Oppositiepartijen kunnen zich op verschillende manier opstellen tegenover de coalitie.

Sommigen vinden dat de oppositie moet samenwerken met de coalitie, zodat het kabinet plannen kan maken en de oppositie deze plannen eventueel kan aanpassen.

Anderen vinden dat de oppositie juist de coalitie moet tegenwerken, omdat zij de plannen van het kabinet zoveel mogelijk willen tegenhouden.

De Nederlandse kiezer stelt zich over het algemeen constructief op tegenover de coalitie: 38 procent vindt eerder dat de oppositie zoveel mogelijk moet samenwerken met de coalitie, tegenover 14 procent die vindt dat de oppositie eerder zoveel mogelijk moet tegenwerken – 37 procent kiest voor een middenpositie.

Niet alleen coalitiekiezers willen dat er wordt samengewerkt, ook oppositiekiezers willen dat. Van hen wil 29 procent liever zo veel mogelijk samenwerken, tegenover 20 procent die kiest voor zoveel mogelijk tegenwerken. Bijna de helft (34%) kiest voor een middenpositie.

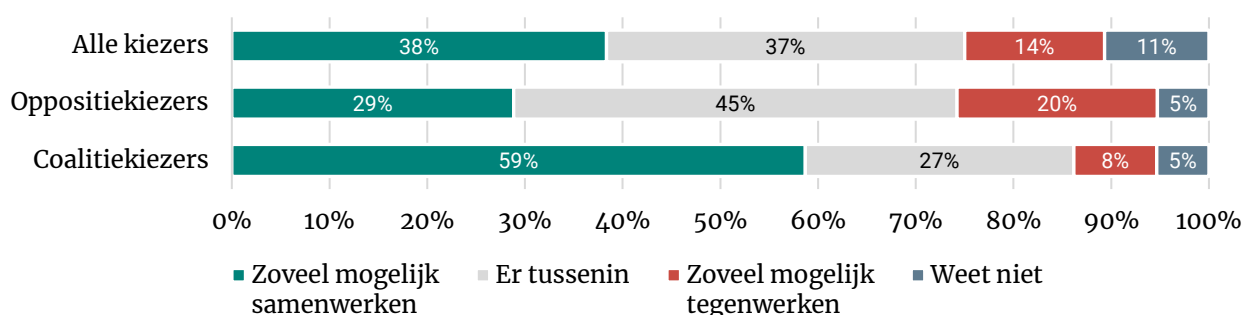
Figuur 3.4: Welke uitspraak past meer bij uw eigen mening?

Niet getoond in figuur: 11% weet niet. Basis: gehele steekproef (n=2.267).

Figuur 3.5: Welke uitspraak past meer bij uw eigen mening?

Naar voorkeur voor coalitiepartij of oppositiepartij. Basis: gehele steekproef (n=2.267).

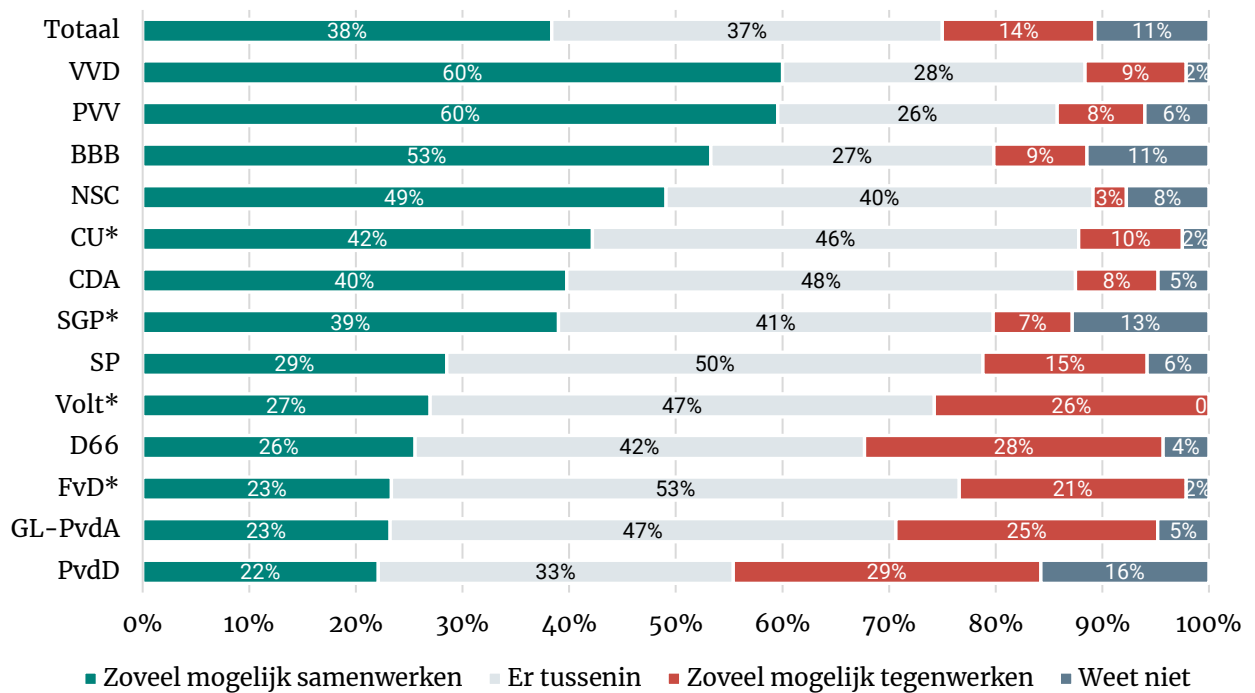
Binnen de coalitie vinden kiezers van VVD en PVV in de sterkste mate dat oppositiepartij de samenwerking moeten opzoeken (beide 60%). Kiezers van NSC kiezen relatief vaak voor een middenpositie (40%; 49% wil zoveel mogelijk samenwerking).

Onder de oppositiekiezers leggen met name kiezers van de christendemocratische partijen (ChristenUnie, CDA, SGP) nadruk op het opzoeken van samenwerking met de coalitie. Zij kiezen in grote meerderheid voor ‘zoveel mogelijk samenwerken’ of een middenpositie.

Onder kiezers van GroenLinks-PvdA, Volt, D66 en PvdD wil circa een kwart dat oppositiepartijen de coalitie ‘zoveel mogelijk tegenwerken’. Ongeveer net zo vaak kiezen zij voor ‘zoveel mogelijk samenwerken’, en meestal voor een neutrale middenpositie.

Figuur 3.6: Welke uitspraak past meer bij uw eigen mening?

Naar huidige politieke voorkeur. Basis: gehele steekproef (n=2.267).

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

Stellingen

Kiezers vinden het vaker *niet* (38%) dan *wel* (20%) logisch dat oppositiepartijen tegen plannen van de coalitie stemmen. Hierin liggen oppositie- en coalitiekiezers ook op één lijn: in beide groepen vindt 21 procent het wel logisch dat oppositiepartijen tegen coalitieplannen stemmen (43% van de oppositiekiezers vindt dat niet, tegenover 40% van de coalitiekiezers).

Wel ergeren coalitiekiezers zich aan oppositiepartijen die tegen plannen van de coalitie stemmen. Dat is het sterkste onder kiezers van PVV (64%) en in beduidend mindere mate onder kiezers van NSC (20%). Oppositiekiezers ergeren zich hier niet aan.

Tabel 3.3: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Naar huidige politieke voorkeur. Basis: gehele steekproef (n=2.267).

		Totaal	PVV	GL- PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	PvdD
Het is logisch dat oppositiepartijen tegen plannen van de coalitie stemmen	(helemaal) eens	20%	19%	25%	27%	11%	22%	21%	15%	23%	36%
	neutraal	29%	30%	34%	28%	48%	29%	23%	23%	34%	29%
	(helemaal) oneens	38%	39%	37%	42%	32%	48%	40%	58%	37%	21%
	weet ik niet	13%	12%	4%	3%	8%	1%	16%	4%	5%	14%
Ik erger me zeer aan oppositiepartijen die tegen plannen van de coalitie stemmen	(helemaal) eens	28%	64%	6%	47%	20%	9%	54%	23%	15%	5%
	neutraal	27%	21%	23%	33%	29%	23%	21%	35%	28%	22%
	(helemaal) oneens	33%	8%	68%	18%	32%	66%	7%	39%	50%	57%
	weet ik niet	12%	7%	3%	2%	19%	2%	18%	3%	7%	15%

3.3 Oppositiekiezers: bekijk samenwerking per voorstel

Aan kiezers van de oppositiepartijen legden we ook een aantal stellingen voor over hoe hun eigen voorkeurspartij zich zou moeten opstellen ten opzichte van de coalitie.

Voor kiezers van alle oppositiepartijen geldt: de meerderheid vindt dat ‘hun’ partij per voorstel van de coalitie moet bekijken of ze er wel of niet mee akkoord gaan. Dat geldt het vaakst voor kiezers van SGP (91%), Forum voor Democratie (89%) en CDA (85%), en in de minste mate voor kiezers van PvdD (67%).

Bovendien vinden oppositiekiezers beduidend vaker dat hun partij ‘moet samenwerken met de coalitie zodat problemen in ons land kunnen worden opgelost’ (38%), dan dat zij willen dat hun partij ‘alle voorstellen van de coalitie moet afwijzen’ (6%). Bij SGP (69%), FvD (56%) en CDA (50%) vindt een nipte meerderheid van de kiezers dat hun partij zou moeten samenwerken met de coalitie.

Circa een kwart van de oppositiekiezers (28%) is bereid om weg te lopen van ‘hun’ partij als deze partij gaat ‘samenwerken met de huidige coalitie’. Vooral kiezers van Volt (48%) geven aan in dat geval op een andere partij te stemmen.

Figuur 3.7: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Naar huidige politieke voorkeur. Basis: heeft voorkeur voor een oppositiepartij (n = 1.190).

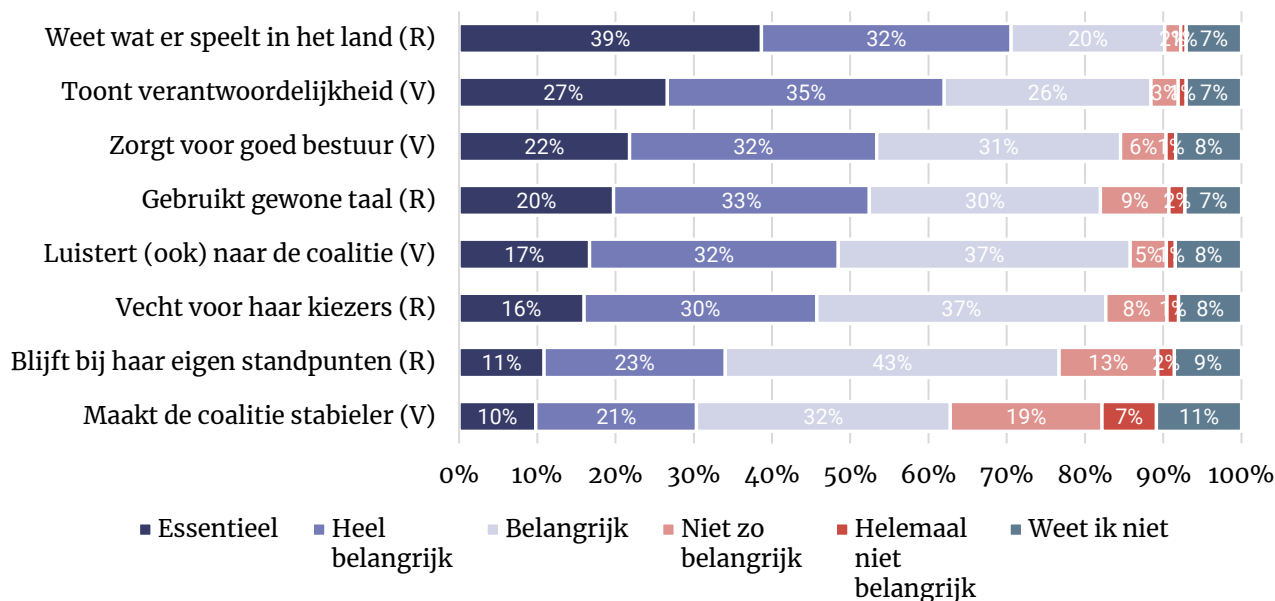
	Totaal	GL- PvdA	D66	CDA	SP	PvdD	FvD*	SGP*	CU*	Volt*
Als <voorkeurspartij> samen gaat werken met de huidige coalitie, stem ik op een andere partij	28%	37%	38%	22%	29%	33%	18%	0%	21%	48%
<Voorkeurspartij> moet samenwerken met de coalitie zodat problemen in ons land kunnen worden opgelost	38%	27%	27%	50%	38%	32%	56%	69%	48%	34%
<Voorkeurspartij> moet per voorstel van de coalitie bekijken of ze er wel of niet mee akkoord gaan	75%	79%	80%	85%	83%	67%	89%	91%	74%	75%
<Voorkeurspartij> moet alle voorstellen van de coalitie afwijzen	6%	7%	6%	5%	10%	8%	3%	0%	0%	4%

3.4 Eigenschappen van oppositiepartijen

We vroegen kiezers voor dezelfde acht eigenschappen hoe belangrijk zij het vinden dat een oppositiepartij erover beschikt. Hier volgt een vergelijkbaar beeld uit: ook voor oppositiepartijen vindt men het vaakst dat het essentieel is dat een partij weet wat er speelt in het land (39%). Daarna zijn het tonen van verantwoordelijkheid en het zorgen voor goed bestuur de belangrijkste eigenschappen. Het minst belangrijk is dat een oppositiepartij de coalitie stabiel maakt (10% essentieel; 26% niet zo/helemaal niet belangrijk).

Figuur 3.8: Hoe belangrijk vindt u het dat een oppositiepartij (i) onderstaande eigenschappen heeft?

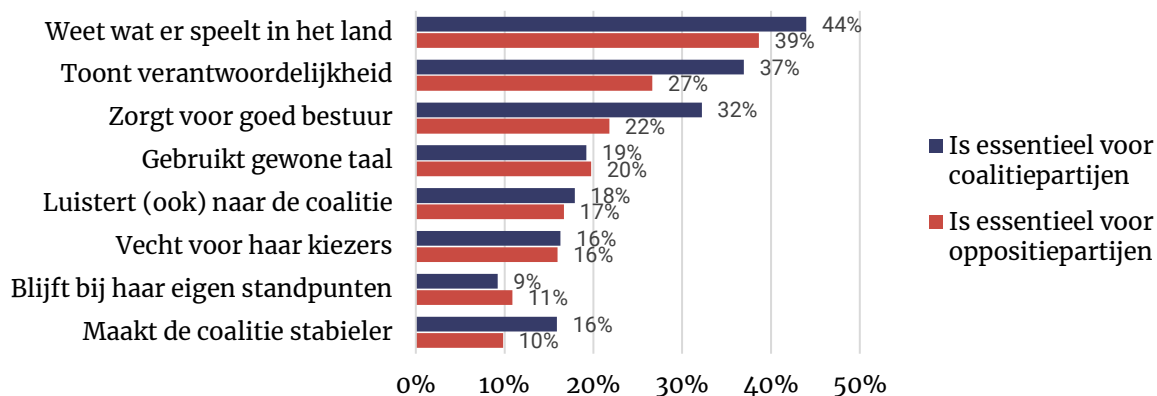
Basis: allen (n = 2.267). R = passend bij responsiviteit, V = passend bij verantwoordelijkheid.

*Mouse-over toelichting: "Een oppositiepartij is een partij die niet in regering zit. PVV, VVD, NSC, BBB zitten wel in de regering."

Vergeleken met coalitiepartijen, vinden kiezers het voor oppositiepartijen iets vaker belangrijk dat zij bij hun eigen standpunten blijven. Ze vinden het vooral minder vaak 'essentieel' dat een oppositiepartij verantwoordelijkheid toont, zorgt voor goed bestuur en de coalitie stabiel maakt.

Figuur 3.9: Aandeel kiezers dat een eigenschap 'essentieel' vindt, voor coalitiepartijen en voor oppositiepartijen. Basis: allen (n = 2.267)

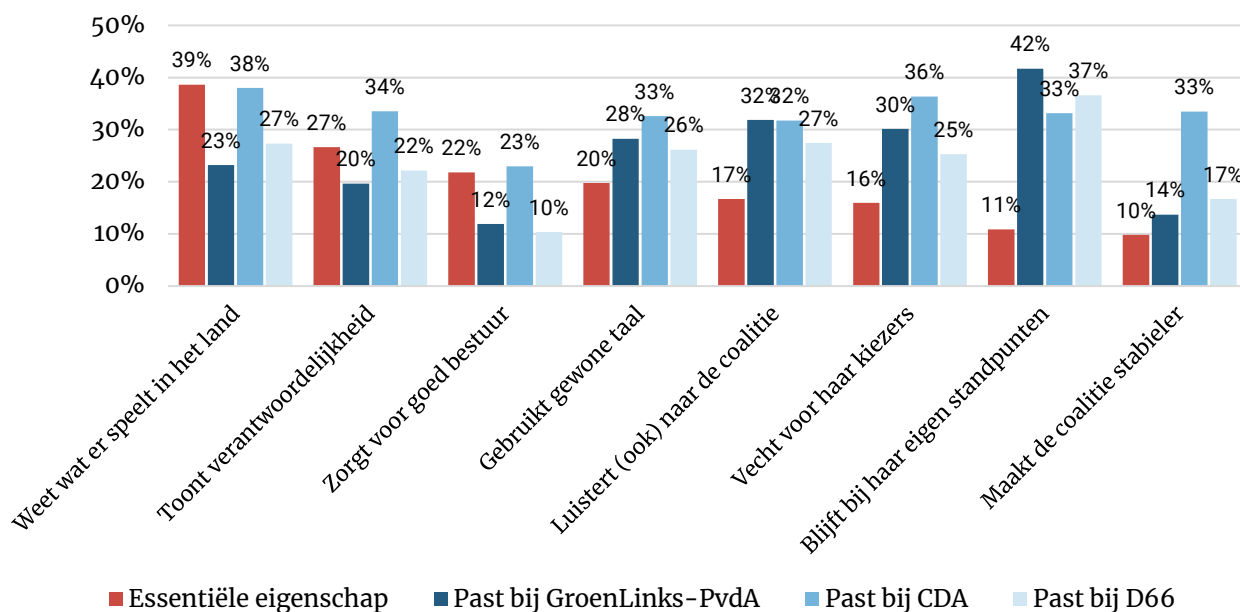

3.4.1 In hoeverre passen eigenschappen bij de partij?

Figuur 3.13 laat nogmaals zien hoe essentieel kiezers de verschillende eigenschappen vinden voor een oppositiepartij (rode balkjes), en hoe goed kiezers deze eigenschappen vinden passen bij de drie grootste oppositiepartijen van dit moment: GroenLinks-PvdA, CDA en D66.

Het CDA scoort op vrijwel alle eigenschappen hoger dan GroenLinks-PvdA en D66. Alleen de eigenschap 'blijft bij haar eigen standpunten' vindt men vaker goed bij GroenLinks-PvdA passen (42%) dan bij de andere twee partijen (CDA: 33%, D66: 37%).

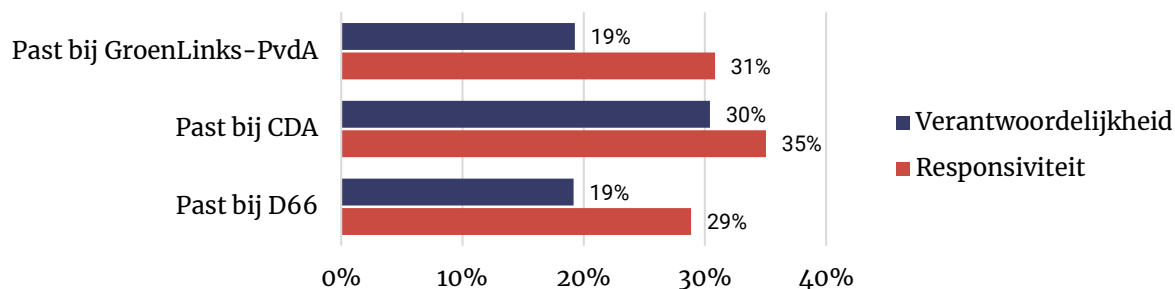
Figuur 3.10: Mate waarin kiezers eigenschappen 'essentieel' vinden en (zeer) goed bij GL-PvdA, CDA en D66 vinden passen. Basis: allen (n = 2.267).

Opvallend is dat het CDA vaker eigenschappen passend bij een 'verantwoordelijke bestuurderspartij' krijgt toegeschreven door kiezers (30%) dan de coalitiepartijen PVV (18%), NSC (17%) en BBB (24%) (tussen CDA en VVD is het verschil niet significant: 28%).

Figuur 3.11: Mate waarin kiezers verantwoordelijke en responsieve eigenschappen goed vinden passen bij GL-PvdA, CDA en D66

Getoond: alleen % dat eigenschappen 'zeer goed' of 'goed' vindt passen. 'Verantwoordelijkheid' is een gemiddelde van: toont verantwoordelijkheid, zorgt voor goed bestuur, luistert (ook) naar de oppositie, maakt de coalitie stabiel. 'Responsiviteit' is een gemiddelde van: weet wat er speelt in het land, gebruikt gewone taal, vecht voor haar kiezers, blijft bij haar eigen standpunten. Basis: allen (n = 2.267).

4 Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 17 tot maandagochtend 20 januari 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.267 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

Ipsos I&O Publiek

Ipsos I&O komt voort uit het recente samengaan van I&O Research en Ipsos.

Ipsos I&O Publiek is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Ipsos I&O Publiek werkt voor overheids- en non-profitorganisaties.

Ipsos I&O is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Ipsos I&O is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

Contactgegevens

Ipsos I&O Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

Ipsos I&O Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl